

Ako hočemo glavne strani neba po dnevi določiti z ravno ne prestrogo natanjčnostjo, storimo tako: Na gladki leseni ploščici narisa se več krogov; navpik v njihovo središče vsadi se kos pletilne igle. Ta priprava položi se na kraj, kateri solnce obseva dopoldne in popoldne, recimo na kako okno. Zdaj se dolgost iglene sence opazuje, ter se zaznamujejo tiste točke na krogih, na katere konec sence zjutraj in popoldne zadene. Ako se potem med dve točki, ki na istem krogu ležite, spona narisa, ter razpolovi in iz središča do najdene polovice ris potegne, tedaj pokaže ta čerta, kam meri poldnevica. — Če pri drugi priliki pogledamo igleno senco v trenutku, ko se senca vjema z narisano čerto, takrat je ravno poldan. Onkraj središča na ploščici podaljšana čerta kaže proti severju, in navpičnica, zarisana na poldnevico meri na izhodno in zahodno stran. Iz poldnevnice sklepamo toraj na vzhod ali orient, in to se imenuje orientirati se, ali zavedati.

Poldnevico na oba načina najti, je pa le mogoče pri jasnem nebu, naj bolj gotovo in hitro pa poleg tečajnice po noči. —

Kolike važnosti je zavedanje, tega v naši domovini ne čutimo, niti ne spoznavamo, ker imamo dovolj dobrih cest in kažipotov. Kdor se pa hoče zavedati v ptujem kraju, ali v katem velicem mestu po zemljevidu, mora strani neba prav dobro poznati, ako neče v ulicah zgubiti se. To znanje je še bolj pomenljivo za mornarja, ki mora široko morje prebroditi. Dostikrat bi se ne vedel kam obrniti, ko bi mu pri oblačnem ali meglenem vremenu ne bilo mogoče najti oporišč v zavedanje. V takih zadregah bili so mornarji še v 14. stoletji. Ko so se od morskih bregov oddalili in zgubili kopno zemljo izpred oči, pretila jim je velika nevarnost, da bi se bili zgubili in nesrečno končali življenje v valovih mogočnega morja.

Jako imenitna je bila toraj iznajdba kompasa. Ž njim se morejo določiti strani sveta v okoliščinah, kjer ni zato nobenih drugih pripomočkov, kakor na morji, v rudnikih, sredi velikih gozdov. Ta iznajdba se je v Evropi začetkom 14. stoletja jela razširjevati po Lahu „Flaviju Gioja“. — S pomočjo kompasa zavedali so se brodniki na visocem morji tudi pri slabem vremenu, ter so v določeno mér naprej jadrali približevaje se svojemu cilju. Pomorska pot v vzhodno Indijo okoli Afrike, v Ameriko in Avstralijo je bila najdena le s kompasom.

Jan Nep. Nečásek.

G.

»Povsod, v šoli in v cerkvi, smo Vas vidili vselej v svoji sredi.«

Kakor ste nekdanj dve ženski prišle k Salomonu kralju in se prepirale pred njim za še živo dete, češ: „Moj sin živi, in tvoj sin je

mertev;“ „Ne, ampak tvoj sin je mertev, moj pa živi“ — tako, prav tako prepirate se nekaj let že cerkev in država za šolo ali šolsko deco, češ, moja je, ne pa tvoja. (Vid. Alb. Stolz Kal. 1873.)

Pervotno pravico do šole ima cerkev, drugotno ima država (Gl. Dr. A. Stöckl Paedagogik str. 97. 104). Cerkev je šoli mati in ostane mati, če tudi hčerka postane razuzdana! Cerkev katoliške šole ne pusti in je pustiti ne more, če jo tudi popuščajo celó duhovni predstojniki katoliški. Kakor nekdanj pred Salomonom prava mati, kliče še sedaj cerkev katoliška: „Nikar otroka ne sekajte, nikar ne delite (modus vivendi), nikar ga ne umorite“; kajti ona ima serce, in v sercu gorečo ljubezen do šolske dece.

Bilo je leta 1861, da sem vpričo bil pri izpraševanju in slovesnem sklepanju šolskem v Idriji. Med obedom pri tedanjem ravnatelju zatožim poslej dospévšemu Nečásku sicer milega mi součenca, da premalo ravná s cerkvijo, da premalo slovéní, preveč pa nemškutari! Nečásek jame nato popraševati ravnatelja, v katerem jeziku se pridiguje v „nemški“ Idriji, in ko pozvé, da ob nedeljah in praznikih, dopoldne in popoldne, le po slovenski; vstane ter obernivši se proti njemu, kakor je že on znal, pomenljivo reče:

6) „Pa vi hočete šolo ločiti od cerkve!?“

Ta pomenljiva beseda Nečáskova poprijela je takrat močno mene ter vse pričujoče, med katerimi je bil tudi Ljubljanske vzgledne šole voditelj K. Legat; vzlasti pa mi je na misel hodila o prerani smerti tedanjega ravnatelja, češ, morda si žertva težnji — cerkev in šolo razvezujoči, kateri si stregel tolikanj — nevedé in nehoté!?

Vedoma in hotoma pa je Nečásek služil težnji — cerkev in šolo ljubeznjivo vežoči; vsaj je nauk, ki ga je razodel nam Božji učenik ter ga razlaga njegova sveta cerkev, edino povréslo (religio), katero vse posvetne vede in človeške nauke lepo veže v krasno Bogu prijetno, nam pa za čas in večnost koristno snopovje. Dokler človek vé in véruje, da je stvarjen ne le za ta, ampak tudi za uni svét; vé in véruje, da mu je v dosego tega namena treba delovati, in da namena tega ne more doseči brez cerkve Kristusove, v kateri so nam obilno na ponudbo v to potrebni pomočki. Toraj kaže učna osnova gimnazijska l. 1849, naj posamni nauki obračajo se k vernim in npravnim vzorom ter v njih se vjemajo kakor v svojem središču (S. 9: „*Ein Zusammenstreben aller Lehrgegenstände zu den Ideen der Religion u. Sittlichkeit, als ihrem gemeinsamen Mittelpunkt, u. eine gute Disciplin sind die beiden Mittel, welche im Allgemeinen den Schulen für diesen Zweck zu Gebote stehen*“); toraj modro veléva, naj veroznanstvo prav se uči — tako, da se vzbuja in gojí resnična pobožnost, in naj vsi učitelji to delo pospešujejo s svojim

učenjem in vedenjem (§§. 66, 2: „Echte Frömmigkeit, welche, gleich entfernt von Aberglauben u. Zelotismus wie von leerem Indifferentismus u. oberflächlicher Zweifelsucht, in der Demuth des Herzens wurzelt, soll gepflegt werden durch Religionsunterricht u. zweckmässige religiöse Uebungen; sämmtliche Lehrer der Schule aber haben in ihrem Unterrichte u. Betragen gewissenhaft darauf zu achten, dass sie die Wurzeln wahrer Religiosität niemals schwächen, sondern, so weit es an ihnen liegt, kräftigen und stärken).

Na te pravila pazil je vedno Nečásek ter po moči skerbel, da so jih spolnovali učitelji in učenci. Kazal jim je to sam s svojim učenjem in življenjem. — Nikdar ni tožaril, da se gimnazijalci preveč učijo kerščanskega nauka; marveč je skerbel, da se uči veroznanstvo vedno bolje ter v duhu cerkvenem. Svést si, da treba je po veri tudi živeti, hodil je na pr. ob nedeljah in zapovedanih praznicah sam k šolski sv. maši verno enkrat v križansko, enkrat v nunsko cerkev, in o velikonoči k duhovnim vajam in sv. obhajilu rédoma sedaj k zgornji, sedaj k spodnji gimnaziji. Pa ne le o godovih, vsaki dan prihajal je vsem v spodbudo k šolarski sv. maši po zimi in po letu, o gerdem vremenu, časih celó bolehen, ter je z učitelji, kateri se nikdar niso pogrešali, skerbel, da godí se vse dostojno. Čeh — po rodu že pévec i godec — ni mogel sterpévati, da šolska mladina ne bi péla pri sv. maši; toraj je vadil mlade pevce ter vodil jih s perva celó v cerkvi sam, dokler so prevzeli poznej iz učiteljstva nekteri ta posel ter podpirali ga v njem — Bogu na čast, mladini na blagor.

Razun po daritvi sv. maše in nauku sv. vere prihajajo nam v dosEGO večnega namena potrebni pomočki v katoliški cerkvi po svetstvih ali zakramentih, in kdor je v stanu milosti posvečujoče, treba mu je sproti tudi delujoče, da raste v modrosti ter ljubeznjivosti pri Bogu in pri ljudéh. Toraj je Nečásek skerbel, da se je molilo v šoli pred naukom in po nauku; da so hodili učenci na tanko k sv. maši; da so prejemale vredno sv. zakramente — vsaj petkrat na leto — vzlasti slovesno o velikonočnih vajah. Pri sercu so mu bile vernemu človeku tolikanj vgodne cerkvene slovesnosti, in da jih je po moči vživala šolska mladina, bilo mu je mar. Primérno so se obhajale pod njim šolskega leta pričetne in konečne svečanosti, pa tudi sploh javne cerkvene slovesnosti na pr. prošnji in veličastni obhodi ali procesije, sveto leto, pogreb ranjcega in vhod novega kneza vladnika, obredi za ranjciimi ter dotični pogrebi; pod njim se je ustanovila sprelepa slovesnost sv. Alojzija ter pobožnost pervega sv. obhajila; pod njim so si omislili dijaci mično podobo ter krasno zastavo sv. Alojzija, zavetnika svojega, da so se tim rajši po notranje in vnanje vdeleževali cerkvenega življenja.

Kakor cerkvene obrede, číslal je tudi cerkvene obrednike — du-

hovnike. Veroučitelj više gimnazije imel je vselej prvo mesto na njegovi desnici, in učiteljem novincem rad je kazal prijateljsko, katerim tudi cerkvenim predstojnikom gré pozdrav ali poklon. Dobro tudi vé, v kolikem ljubeznjivem spoštovanji bil je Nečasék ranjkemu knezu Antonu Alojziju. In kar je najviše pomembe, je to, da vse cerkveno dejanje in ravnanje Nečasékovo bilo je resnično, prosto, priserčno, brez hinavstva; tega mu najgerši zavid oponašati ni mogel.

Kakor v beli Ljubljani, tako živel je s katoliško cerkvijo Nečasék tudi v zlati Pragi. Nevarno obolel poprosi koj cerkvenih tolažil in previden s sv. zakramenti tolaži svoje preljubo, češ, da zagrebli bodo le revno truplo, duh njegov pa jim bode čujoč vedno na strani; „v tolažbo vam bodi, da se nisem strašil smerti, in živite tudi vi tako, da bote mirno pogledovali v večnost, in veseli se snidemo v prihodnjem življenji“ i. t. d. — Dokler je bil zdrav, povsod — v šoli in v cerkvi — só vidili ravnatelja Nečaséka vselej v svoji sredi učenci slovenski, pa tudi česki; in kedar umre, postavijo nepozabljivemu reditelju hvaležni učenci česki na grob spominek in na njem v mili pesmici spoznavajo to, kar spričujejo mu v svoji svedočbi učenci slovenski. L. 1867 so 26: majnika blagoslovili spominek, in o tej priliki je katehet P. Neumann vpricho učiteljev in učencev Staromeške gimnazije slovesno kazal, kako se je razodévala ranjkega pobožnost, in da prva zvezdica v življenji Nečasékovem je sijala k slavi Božji, k slavi Gospoda vseмогоčega, kar je z učenci vred opazoval hvaležno:

»O jak často jsem hleděl s uctou na muže toho ctilodného, jak často jsem Bohu díkoval při oběti nejsvětější, že oblažil ústav náš mužem tak slechetným, tak bohabojným« i. t. d.

„Pustite otročiče, in nikar jim ne branite k meni, ker takih je nebeško kraljestvo“ — kliče z ustanoviteljem svojim cerkev katoliška, ki nas je po sv. kerstu duhovno prerodila in posvetila v otroke božje; hrani in živi nas z božjo besedo in z angeljskim kruhom; redi nas v strahu božjem; na strani nam je z molitvijo, tolažbo in božjo pomočjo vsekdar v življenji, o smerti in celó po smerti. — Ako se tej predobri materi odteguje šolska deca, kolika krivica! In čim bolj se odterguje kerščanstvu, tim bolj se pogrezuje v poganstvo. In naj se reče in počne kar koli, mirú ne bode, dokler Salomon živega otroka — šolske dece — ne izroči spet pravi materi.

»Kom úr cerkev ni mati, njemu Bog ne bo oče.« (Sv. Ciprijan.)